

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора економічних наук, професора
Каленюк Ірини Сергіївни
на дисертаційну роботу Кобідзе Нонни Нодарівни на тему
«Управління конкурентоспроможністю університету
на ринку освітніх послуг»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 073 «Менеджмент»**

1. Актуальність теми дослідження

В умовах стрімких змін зовнішнього середовища, появи нових викликів і загроз, економічних, соціальних і політичних потрясінь, необхідним та вкрай важливим елементом стає стратегічне управління, орієнтоване на ефективне функціонування організації в таких умовах та формування стійких реальних конкурентних переваг. Університети, незалежно від рівня та форми власності, повинні цілеспрямовано адаптуватися або трансформуватися під впливом умов зовнішнього середовища та змінювати власне середовище, а також здійснювати заходи, спрямовані на формування позитивної громадської думки про власну діяльність, формуючи цим нові конкурентні переваги.

Отже, зазначене обумовлює актуальність теми дисертаційної роботи та важливість поставлених завдань. Обґрунтування та розробка теоретико-методологічного забезпечення, науково-методичних основ і практичних рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг, що є метою дисертаційної роботи Н.Н. Кобідзе, має важливе наукове і практичне значення.

2. Зв'язок теми дисертації з пріоритетними напрямками розвитку науки, державними та галузевими науковими програмами

Підтвердженням актуальності дисертаційної роботи є виконання здобувачем науково-дослідних тем кафедри менеджменту та поведінкової економіки Донецького національного університету імені Василя Стуса: «Методологія конвергентного менеджменту інноваційного розвитку регіональних економічних систем» (номер держреєстрації 0117U004138, 2017–

2021 рр.), в рамках якої запропоновано напрями подолання ризиків діяльності університету, а також розроблено механізм управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг; «Інтегрований розвиток територій: кадрова, маркетингова та інноваційна складові» (номер державної реєстрації 0117U006342, 2017–2020 рр.), в межах якої визначено концептуальні засади управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг та окреслено напрями вдосконалення методів просування освітніх послуг університету.

3. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані в дисертації, їх новизна, рівень обґрунтованості

Для реалізації мети і завдань дисертаційної роботи використано комплекс взаємодоповнюючих методів наукового дослідження економічних процесів та явищ.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження проблем управління конкурентоспроможністю університету» уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг (с. 28-45), визначено сутність, чинники, принципи та ризики управління конкурентоспроможністю університету (с. 45-62), систематизовано наукові підходи до визначення особливостей ринку освітніх послуг як конкурентного середовища функціонування університету (с. 62-83).

У другому розділі «Стан, тенденції та особливості управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг України» досліджено особливості розвитку ринку освітніх послуг України (с. 86-106), проаналізовано вплив конкурентного середовища на функціонування сучасного університету (с. 106-133), проведено оцінку конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг (с. 133-153).

У третьому розділі «Напрями підвищення конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг» розроблено механізм управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг (с. 155-173), сформовано рекомендації щодо вдосконалення методів просування освітніх

послуг університету (с. 173-192), обґрунтовано пропозиції щодо розробки стратегії подолання ризиків діяльності університету (с. 192-210).

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретико-методичних положень та розробленні науково-практичних рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг.

Автором здійснено глибокий аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень щодо вивчення питань управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг. У роботі удосконалено понятійно-категоріальний апарат дослідження на основі обґрунтування авторських визначень базових понять: конкурентоспроможність університету визначається як його здатність пристосовуватися до мінливих умов конкуренції в певному сегменті ринку за допомогою підвищення економічної ефективності своєї діяльності (внутрішня економічна конкурентоспроможність) та високим ступенем задоволення попиту споживачів на випускників та окремі університетські послуги (освітні, наукові), які за своїми якісними та вартісними характеристиками більш привабливі, ніж освітні продукти конкурентів (зовнішня соціальна конкурентоспроможність) (с. 37); управління конкурентоспроможністю університету розглядається як вплив на власні конкурентні переваги з метою досягнення найкращої ринкової позиції; конкурентні переваги зосереджені у фінансово-економічній, кадровій, маркетинговій, інфраструктурній і соціально-політичній сферах та визначаються якістю освітніх послуг (с. 47); ризики діяльності суб'єктів ринку освітніх послуг визначаються як сукупність потенційно загрозливих обставин, здатних привести до несприятливих організаційних і соціально-економічних наслідків, матеріальних та репутаційних втрат для суб'єктів ринку освітніх послуг (с. 55).

Здобувачем класифіковано ризики діяльності університету за такими ознаками: за причинами виникнення, видами діяльності, суб'єктами ринку освітніх послуг, зовнішніми і внутрішніми факторами, первинними і вторинними ознаками (с. 55-61). Використання запропонованої класифікації створює

передумови для ідентифікації потенційно загрозливих зон, дозволяє виокремити місце кожного виду ризику в діяльності суб'єктів ринку освітніх послуг та сфокусувати на них управлінський вплив.

Науковий та практичний інтерес має здійснена у дисертації комплексна оцінка ціннісних орієнтирів та мотивів держави, університету, випускників і роботодавців як суб'єктів ринку освітніх послуг та ринку праці, що дає змогу виявити та оцінити суперечливі процеси у сфері формування та управління конкурентоспроможністю університету, визначити релевантність професійно-кваліфікаційних траєкторій та очікувань випускників запиту ринку праці та роботодавців (с. 86-133).

Автором вперше запропоновано сукупність критеріїв оцінювання рівня конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг, які узагальнено характеризують очікування надавачів та споживачів освітніх послуг (с. 148-153). Запропонований підхід передбачає якісний вимір рівня конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг, що реалізується через оцінювання специфічних рис⁶ освітніх послуг та наукової діяльності університету, професійної компетентності випускників, що в сукупності визначає здатність університету гнучко та швидко реагувати на виклики навколишнього середовища.

Велику наукову та практичну значущість має запропонований автором механізм управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг, що представляє собою сукупність організаційних, правових, соціальних і економічних форм, принципів та чинників впливу на процес управління конкурентоспроможністю університету з метою забезпечення конкурентних переваг закладу вищої освіти на ринку освітніх послуг, використання сучасних інформаційних та управлінських технологій в освіті та підвищення успішності входу випускників у ринок праці (с. 155-169).

У роботі дістали подальшого розвитку науково-методичні засади обґрунтування системи напрямів та заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг, яка базується

на модернізації університетського менеджменту, залученні потенціалу взаємодії бізнес-структур, держави та органів місцевого самоврядування на основі балансу інтересів, інтеграції університету у світовий освітній простір (с. 170-173).

Здобувачем удосконалено науково-методичне забезпечення розробки стратегії подолання ризиків діяльності університету, що спрямоване на підвищення точності стратегічних задач та створення умов їх досягнення на основі якості ресурсного забезпечення, релевантності управлінських інструментів планування та контролінгу в системі освіти (с. 192-210). Запропонований алгоритм включає наступні етапи: ідентифікація ризиків діяльності університету (виявлення, оцінка ймовірності, прогнозування наслідків), вибір методів управління ризиками (аналіз альтернативних методів, вибір оптимальних), розробка стратегії управління ризиками та їх подолання (на основі відібраних методів плануються заходи для зниження ймовірності ризиків і скорочення їх негативних наслідків), реалізація розробленої стратегії, оцінка результатів управління ризиками діяльності університету та коригування стратегії.

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням у виробництво.

На думку опонента, проведене дослідження цілком відповідає поставленій меті, що визначається темою дослідження та визначеним в зв'язку з цим дослідницьким завданням. Зазначена теза знаходить своє підтвердження у змісті дослідження, що визначає логіку та послідовність викладу матеріалу. В зв'язку з цим, можна стверджувати, що дисертаційна робота Кобідзе Н.Н. характеризується як самостійна, авторська робота, що однак не порушує норми законодавства про захист авторського права. Фактів порушення здобувачем академічної доброчесності не виявлено, на усі використані в роботі джерела інформації є посилання.

4. Практична значущість висновків та рекомендацій дослідження

Результати наукового дослідження, що мають прикладний характер, набули практичного застосування та використання у діяльності Департаменту освіти Вінницької міської ради (довідка №11-00-004-40123 від 18.10.2021 р.), Вінницького обласного центру зайнятості (довідка №05-12/3806-21 від 21.09.2021 р.).

Наукові результати дисертації використовуються також у навчальному процесі Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні дисциплін «Стратегічне управління», «Ринок праці», «Управління якістю та конкурентоспроможністю», «Управління змінами» (довідка №68/01.1.3-43 від 16.08.2021 р.).

5. Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

На основі діалектичного поєднання основоположних принципів наукового аналізу, творчого опрацювання і критичного осмислення досліджень сучасних зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів, нормативно-правових актів, статистичної інформації здобувач Кобідзе Н.Н. зуміла зробити узагальнення, висновки та рекомендації, які мають теоретико-методичне значення і практичне використання при розробці рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг.

Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів дослідження, наукових положень та рекомендацій дисертанта підтверджено їхньою апробацією та схваленням на міжнародних науково-практичних конференціях.

Усі вагомі розробки, наукові положення та результати дослідження опубліковані автором у виданнях відповідно до нормативних вимог Міністерства освіти і науки України. Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають нормативним вимогам та повною мірою відображають наукові результати дослідження. Основні результати дисертаційної роботи знайшли своє відображення у 9 наукових працях загальним обсягом 4,00 д.а., з них особисто автору належить 2,77 д.а., у тому числі 1 стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва

та розвитку та/або Європейського Союзу, 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (із них 3 – у співавторстві), 4 публікації за матеріалами конференцій (із них 2 – у співавторстві).

Матеріали, викладені в анотації, ідентичні основним положенням та висновкам дисертаційної роботи. Текст анотації та дисертаційної роботи в повній мірі розкриває основні наукові напрацювання, ступінь новизни авторського доробку, рекомендації щодо можливостей практичного використання отриманих результатів. Анотація відображає зміст основних положень дисертації та відповідає встановленим вимогам.

Дисертація написана сучасною українською мовою із застосуванням сукупності мовних прийомів, що забезпечують науковий стиль викладу матеріалу.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Дисертація Н.Н. Кобідзе за актуальністю, постановкою та вирішенням завдань, структурною побудовою та якістю заслуговує позитивної оцінки, але поряд з тим варто виокремити певні зауваження та дискусійні положення, а саме:

1. Позитивно оцінюючи в цілому авторське визначення конкурентоспроможності університету, вважаємо тим не менше, що деякі моменти потребують уточнення. Так, уявляється недостатньо обґрунтованою позиція щодо виділення саме аспектів «внутрішньої економічної ефективності» та «зовнішньої соціальної ефективності». На наш погляд, і зовнішня економічна, і внутрішня соціальна ефективність є також важливими аспектами для визначення конкурентоспроможності університету.

2. Здається не зовсім коректним і потребує уточнення вислів «ринок освітніх послуг університету». Адже ринок освітніх послуг – це об'єктивне явище, що існує поза межами університету. Уявляється, що навряд чи можна говорити про існування ринку освітніх послуг у внутрішніх рамках університету.

3. Автором проведено дуже цікаве моделювання, в результаті якого виділено три кластери українських університетів за рівнем

конкурентоспроможності. Загалом високо оцінюючи ці результати, хотілося б отримати роз'яснення щодо порядку визначення кластерів. Як правило, кластери виділяються у висхідному або низхідному порядку. Тоді як автором отримано такі результати: кластер 1 – високий рівень конкурентоспроможності, кластер 2 – низький рівень, кластер 3 - середній.

4. На наш погляд, при розгляді економічних інструментів управління університетом слід було б більш детально зупинитися на проблемах удосконалення механізмів фінансування: пошуку нових диверсифікованих джерел, удосконалення державного фінансування, необхідності посилення фінансової автономії університетів.

5. В результаті проведеного дослідження автором сформульовані чіткі рекомендації щодо удосконалення управління університетом та подолання ризиків. Разом з тим, на нашу думку, ці рекомендації суттєво виграли б, якби були наведені конкретні приклади успішних (або неуспішних) стратегій чи політик університетів.

6. Підтримуючи ідеї автора щодо класифікації ризиків діяльності університету, які дійсно збагачують наукові уявлення щодо управління економічним процесом «забезпечення конкурентоспроможності університету», водночас, вважаю, що дисертанту доцільно було б продовжити цю частину роботи та зосередити увагу на прикладних аспектах запропонованої систематизації ризиків, визначити перспективу застосування цього підходу для обґрунтування напрямів підвищення конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг (с. 54-61). Крім того, під час захисту варто дати пояснення щодо способу та специфіки врахування зазначеної класифікації при формуванні науково-методичного забезпечення розробки стратегії подолання ризиків діяльності університету, що викладена у розділі 3.

Зазначені дискусійні положення та зауваження мають рекомендаційний характер щодо ідентифікації можливих напрямів подальших досліджень автора і не зменшують наукової та прикладної цінності одержаних у дисертаційній роботі наукових результатів.

7. Загальний висновок

Дисертаційна робота **«Управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг»** є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що пропонує вирішення важливого науково-практичного завдання з обґрунтування та розробки теоретико-методологічного забезпечення, науково-методичних основ і практичних рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг.

Ступінь наукової новизни отриманих результатів, теоретичне і практичне значення, достовірність отриманих висновків і рекомендацій, актуальність теми дослідження дозволяють зробити висновок, що дисертаційна робота **«Управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг»** відповідає вимогам **«Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії»**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, а її автор, **Кобідзе Нонна Нодарівна**, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:
головний науковий співробітник
науково-дослідного інституту
економічного розвитку
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
доктор економічних наук, професор

I.S. Каленюк

